

# Utdanning 2009 - læringsutbytte og kompetanse

Analysepublikasjonen "Utdanning 2009" fra Statistisk sentralbyrå gir allmennheten og ansatte i utdanningssektoren et bilde av utdanningens rolle og betydning i det norske samfunnet. Den skal også bidra til en kunnskapsbasert utvikling av sektoren.

---

**RAPPORT** | SIST ENDRET: 29.10.2009

**Tittel:**

Utdanning 2009 : læringsutbytte og kompetanse

**Rapporten:**

Utdanning 2009 - læringsutbytte og kompetanse (pdf)

**ISBN:**

978-82-537-7672-9 (Nettutgave)

**ISBN:**

978-82-537-7671-2 (Papirutgave)

**Utgiver:**

SSB

**År:**

2009

---

Publikasjonen utgis annethvert år og er den fjerde i rekken. Utdanningsdirektoratet har sammen med Kunnskapsdepartementet bidratt med å finansiere arbeidet med "Utdanning 2009".

Her er noen smakebiter fra rapporten:

## Hovedtall for utdanning

Hovedtallene viser at utdanningssektoren har vokst de siste 20 årene. Først ekspanderte høyere utdanning, dernest kom store barnekull inn i grunnskolen og gikk så videre til videregående opplæring. Til sist har barnehagene blitt bygget kraftig ut. Lærertettheten i grunnskolen har gått noe ned de siste 10 årene.

## Internasjonale studier og trenden i norsk grunnskole

De internasjonale studiene PIRLS, PISA og TIMSS er de første undersøkelsene som har kunne si noe om utviklingen over tid i norske elevers faglige kompetanse. Resultatene viser at norske elevers kompetanse i lesing, naturfag og matematikk er svekket de siste 10-15 årene. Forskning peker på at dette blant annet skyldes mangelfull lærerkompetanse, for lite tid til faglig læring, for lite vurdering for læring og for lite oppfølging av elever som sliter med å tilegne seg grunnleggende ferdigheter de første skoleårene. I tillegg vises det til at det er for lite læringstrykk og interesse for realfagene.

## Familiestruktur og elevenes skolerresultater

Familiestruktur har betydning for elevers skoleprestasjoner. Et spørsmål som reises i analysen er om nye familieformer og mange skilsmisser fungerer like bra for barn og ungdom som de tradisjonelle kjernefamiliene. Elever med gifte foreldre har i gjennomsnitt noe bedre skoleprestasjoner enn elever med samboende foreldre, som igjen har bedre skoleprestasjoner enn elever som ikke bor sammen med begge foreldrene, eventuelt med en stemor eller stefar.

## Kan skolene kompensere for elevenes sosiale bakgrunn?

I Norge skiller bare syv prosent av grunnskolene seg ut med å ha lykkes signifikant bedre enn andre skoler med å utjevne sosiale forskjeller i elevenes læringsresultater. Det som kjennetegner disse skolene er at de har et godt faglig læringsmiljø, men også en noe større andel elever med høyt utdannede foreldre enn andre skoler. Disse effektene av læringsmiljø og elevsammensetningen slår imidlertid ikke veldig sterk ut. Konklusjonen er at foreldres utdanning er en svært robust faktor som påvirker barn og unges skoleprestasjoner, og at denne ulikheten nærmest er like sterk i hele Skole-Norge.

## Ressursbruk og elevprestasjoner

Økt ressursbruk i skolen, enten i form av redusert klassestørrelse eller økte utgifter pr elev, ser ut til å ha liten effekt på elevenes læringsresultater. Internasjonal forskning viser at skoleeffekter på elevenes resultater i stor grad kan forklares med lærerkompetanse og skolens læringstrykk. Tre norske studier gir litt forskjellige resultater. I én studie finner man ingen ressurseffekt på prestasjonene målt ved utgangen av grunnskolen. En annen analyse identifiserer en liten effekt, men kun for gutter. I en tredje studie som omhandler elevenes resultater på nasjonale prøver på 4. trinn identifiserer positive, men små effekter for elever med lavt utdannede foreldre. Det finnes foreløpig lite forskning som forsøker å finne ut hvorfor ressurseffekten varierer mellom de ulike analysene. Effekten av økt ressursbruk er antakelig ikke universell, men vil også avhenge av lærerkompetansen og skolesystemene i ulike land.

## Rekruttering til læreryrket - lønn og konjunkturer

Artikkelen tar utgangspunkt i at læreren er skolens viktigste ressurs og tar for seg rekrutteringen til læreryrket. Mange land sliter med å rekruttere tilstrekkelig mange og dyktige kandidater til læreryrket. Forskning i USA og Storbritannia har vist at lærernes lønnsnivå relativt til andre yrker påvirker valget om å bli lærer og valget om å bli i yrket. Man kan ikke påvise en liknende sammenheng mellom lønn og lærertilbud i Norge, men forskerne finner at konjunktursvingninger har stor betydning for rekrutteringen til læreryrket i Norge. Data fra perioden 1973-2008 viser at et godt arbeidsmarked for befolkningen bidrar til at skolene får en større andel ukvalifiserte lærere. Ved økt arbeidsledighet får vi med andre ord en økning i andelen kvalifiserte lærere i skolen.

## Kompetanseutvikling for lærere

Dette kapittelet gir et oversiktsbilde av lærernes kompetanseutvikling de siste fem-seks årene. I denne perioden har kommunene fått totalt 1,4 milliarder i økte midler til etter- og videreutdanning. Satsingen viser seg å ikke ha gitt noen vesentlig økning i lærernes deltakelse i verken formell etter- og videreutdanning eller kurs og annen opplæring. Lærere deltar likevel mer i kompetanseutvikling enn det som er vanlig ellers i arbeidslivet, også sammenlignet med andre høyt utdannede yrkesgrupper. Et positivt funn er at tiltakene for kompetanseutvikling i stor grad har ført til mer varige endringer i den enkelte læreres arbeid. Nesten 70 prosent av lærerne som har deltatt i formell videreutdanning, mener en slik endring har funnet sted og rundt 60 prosent av lærerne som har deltatt i kurs og opplæring svarer det samme. Etter- og videreutdanning gir bedre effekter på undervisningspraksisen i en organisasjon som evner å identifisere sine viktigste behov, og som gir lærerne tid og rom til å reflektere over hvordan nye kunnskaper og erfaringer kan påvirke praksis i skolehverdagen. Korte kurs som ikke blir satt inn i en sammenheng, fører ofte til få endringer av praksis.

## Deltakelse i voksenopplæring i et europeisk perspektiv

Voksne i Norge og Norden deltar mye i utdanning og opplæring sammenliknet med voksne i andre europeiske land. Norge ligger på tredjeplass sammen med Finland med rundt ti prosent av den voksne befolkningen som har deltatt i formell utdanning det siste året. Storbritannia og Sverige har imidlertid høyere deltakelse (15 og 13 prosent). Når det gjelder deltakelse i kurs annen kortvarig etterutdanning ligger Norge sammen med Finland på andre plass med litt over halvparten av befolkningen som har deltatt det siste året. Sverige skiller seg ut med svært høy deltakelse, med nær 70 prosent. Mye av læringsaktiviteten blant voksne er jobberelatert, og dette er spesielt vanlig i Norge. I alle landene i undersøkelsen er deltakelsen lav blant lavt utdannede, eldre arbeidstakere og folk utenfor arbeidsmarkedet.

[Se også nettsiden til Kunnskapsdepartementet](#)

